

УДК 165.194:355.233

ЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ КОГНІТИВНОЇ СФЕРИ В ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Вадим Швець¹, Юлія Павлова²

¹Навчально-тренувальний центр імені Василя Вишиваного Національної гвардії України, м. Золочів, Україна, vadimshvets.0021@gmail.com;

²Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, м. Львів, Україна

<https://doi.org/10.29038/2220-7481-2023-03-40-46>

Анотація

Високі вимоги до професійних і психофізіологічних якостей військовослужбовців підтверджує бойовий досвід, якого набув особовий склад Збройних сил України за роки війни з росією. **Мета роботи** полягала у вивченні важливості когнітивних якостей у структурі професійної підготовки військовослужбовців. **Методологія дослідження.** У роботі використано теоретичний аналіз й узагальнення наукової та методичної літератури, метод соціологічного опитування (анкетування), методи математичної статистики. До експерименту залучено 155 учасників курсів підвищення кваліфікації та 29 інструкторів із фізичної підготовки й спорту. Проведено експертну оцінку важливості когнітивних показників у професійно-прикладній підготовці військовослужбовців. Здійснено порівняльний аналіз відповідей інструкторів із фізичної підготовки та спорту й учасників курсів підвищення кваліфікації. **Результати дослідження.** Найважливішими когнітивними якостями, на думку інструкторів, є логічне мислення ($4,69 \pm 0,11$ бала), довготривала пам'ять ($4,66 \pm 0,11$ бала), зосередженість уваги ($4,62 \pm 0,13$ бала), стійкість і здатність перемикаєти увагу ($4,59 \pm 0,13$ бала). Учасники курсів підвищення кваліфікації вважають, що найважливішими якостями є логічне мислення ($4,34 \pm 0,07$ бала), стійкість ($4,32 \pm 0,07$ бала) і зосередженість уваги ($4,32 \pm 0,07$ бала). **Висновки.** На підставі проведеного оцінювання важливості когнітивних якостей військовослужбовців встановлено, що показники пам'яті, уваги, мислення та уваги є важливими для їхньої професійної діяльності. Серед найбільш важливих для професійно-прикладної діяльності військовослужбовців є логічне мислення, довготривала пам'ять, зосередженість і стійкість уваги. Статистично достовірні відмінності ($p < 0,05$) між відповідями респондентів виявлено щодо таких показників, як довготривала пам'ять, зосередженість уваги, переключення уваги та логічне мислення.

Ключові слова: когнітивні показники, інструктори з фізичної підготовки і спорту, професійно-прикладна підготовка, військовослужбовці.

Vadym Shvets, Iuliia Pavlova. The Value of Indicators of the Cognitive Sphere in the Professional and Applied Training of Military Officers. The high psychophysical requirements for the professional and physiological qualities of servicemen confirm the combat experience gained by the personnel of the Armed Forces of Ukraine during the war with russia. **The Purpose of the Work** was to study the importance of cognitive qualities in the structure of professional training of military personnel. **Research Methodology.** The work uses theoretical analysis and generalization of scientific and methodical literature, the method of sociological survey (questionnaire), methods of mathematical statistics. 155 participants of advanced training courses and 29 physical training and sports instructors were involved in the experiment. An expert assessment of the importance of cognitive indicators in the professional and applied training of military personnel was carried out. A comparative analysis of the answers of physical training and sports instructors and participants of professional development courses was carried out. **Research Results.** The most important cognitive qualities, according to the instructors, are logical thinking ($4,69 \pm 0,11$ points), long-term memory ($4,66 \pm 0,11$ points), concentration of attention ($4,62 \pm 0,13$ points), stability and the ability to switch attention ($4,59 \pm 0,13$ points). Participants of professional development courses believe that the most important qualities are logical thinking ($4,34 \pm 0,07$ points), persistence ($4,32 \pm 0,07$ points) and concentration of attention ($4,32 \pm 0,07$ points). **Conclusions.** Based on the assessment of the importance of the cognitive qualities of military personnel, it was established that the indicators of memory, attention, thinking and imagination are important for their professional activity. Logical thinking, long-term memory, concentration and stability of attention are among the most important for the professional and applied activities of military personnel. Statistically significant differences ($p < 0,05$) between respondents' answers were found regarding such indicators as long-term memory, concentration of attention, switching of attention and logical thinking.

Key words: cognitive indicators, physical training and sports instructors, combat training, military personnel.

Вступ. Війна в Україні, спричинена збройною агресією російської федерації, потребує досліджень, спрямованих на вдосконалення важливих професійних якостей військовослужбовців [5, 10,

16]. Ефективне виконання бойових завдань визначається не лише інтелектуальними та фізичними можливостями, а й здатністю людини виявляти відповідальність, самостійність, резильєнтність, гнучкість, приймати рішення й продуктивно взаємодіяти з іншими членами військового колективу в умовах постійно зростаючого психічного напруження та втоми [3, 9, 17]. Особливі умови навчально-бойової діяльності потребують високого рівня психомоторних якостей і стійкості психофізіологічних систем військовослужбовців [1, 6, 8].

Однією з тенденцій удосконалення підготовки фахівців військового профілю є напрацювання нових державних освітніх стандартів відповідно до сучасних потреб та вимог. Передбачається, що формування готовності офіцерів до майбутньої військово-професійної діяльності потрібно, зокрема, вирішувати за допомогою навчальних дисциплін професійно орієнтованої підготовки [2, 4, 12, 18]. Також одним із важливих складників є психологічна готовність військовослужбовця. Психологічна готовність до військової служби визначається ступенем розвитку мотиваційної, пізнавальної, емоційно-чуттєвої та вольової сфер [9, 12, 20]. Важливе значення для виконання бойових завдань має показник стресостійкості, оскільки військовослужбовець постійно зазнає фізичного й нервово-емоційного напруження та водночас він змушений приймати рішення в умовах дефіциту часу й інформації, ненормованого робочого дня та в умовах відповідальності за життя підлеглих солдатів [5, 13, 15].

Питання психофізичної готовності до майбутньої військово-професійної діяльності свідчить про різноплановість наукових підходів до формування цієї складової частини професійної компетентності офіцерів. Проведені дослідження загалом дають змогу оцінити ефективність діяльності в екстремальних умовах [11, 14, 16, 21]. У наукових працях [5, 7, 13, 19] доведено позитивний вплив фізичної підготовки на формування професійно значущих умінь, навичок, адаптаційних можливостей організму, на підвищення фізичної й розумової працездатності, функціональних резервів організму військовослужбовців. Водночас немає достатньої інформації, яка б дала змогу чітко окреслити показники когнітивної й афективної сфер, котрі б свідчили про наявність початкових негативних зрушень у стані здоров'я військовослужбовця або, навпаки, високий рівень стійкості.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано згідно з темою 3.1: «Теоретико-методичні основи формування освітніх компетентностей, рухової активності, фізичної підготовленості різних груп населення в умовах нових викликів» Зведеного плану науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського на 2021–2024 рр. (протокол засідання вченої ради № 4 від 09.02.2021р).

Мета роботи полягала у вивченні значення показників когнітивної сфери в структурі професійної підготовки військовослужбовців.

Матеріали і методи. У дослідженні взяли участь дві групи респондентів: інструктори з фізичної підготовки й спорту: $N = 29$ (із них – $N = 16$ майорів, $N = 11$ підполковників та $N = 2$ полковники), вік – $M (SD) = 34,90 (10,24)$ року, стаж роботи за фахом – $M (SD) = 16,48 (7,77)$ року; стаж занять спортом – $M (SD) = 16,30 (7,71)$ року; учасники курсів підвищення кваліфікації Навчально-тренувального центру імені Василя Вишиваного Національної гвардії України: $N = 155$, вік – $M (SD) = 25,56 (7,13)$ року, тривалість військової служби – $M (SD) = 3,73 (4,26)$ року; стаж занять спортом – $M (SD) = 5,0 (4,24)$ року.

У роботі застосовано такі методи: теоретичний аналіз й узагальнення, метод соціологічного опитування (анкетування), методи математичної статистики. Аналіз і синтез наукової та методичної літератури здійснювали на основі узагальнення експериментальних досліджень науковців. Систематизацію отриманих результатів проводили для аргументування основних положень дослідження, узагальнення наявних даних, обґрунтування важливості фізичної підготовки військовослужбовців. Соціологічний метод використано задля з'ясування професійно важливих якостей військовослужбовців. Анкета складалася з питань щодо актуальних проблем у військових структурах, професійно важливих якостей, соціальних та особистісних аспектів впливу професійно-прикладної психофізичної підготовки. Для відповіді на запитання використовували 5-бальну шкалу Лікерта.

Обчислювали середнє значення (M), середнє квадратичне відхилення (SD) та похибку середнього (SE). Відмінності між даними аналізували за допомогою χ^2 Крускала – Воліса. Достовірними вважали відмінності при $p < 0,05$.

Процедура. Респонденти отримали анкету, яка містила інформацію про мету та завдання дослідження, інформовану згоду на участь у дослідженні та питання основної частини. Учасників ознайомили з метою й завданнями дослідження, особливостями оцінювання, проінформували про

можливість відмовитися від участі в дослідженні в будь-який момент часу. Респонденти надали інформовану згоду на участь у дослідженні, ужито всіх заходів для забезпечення їх анонімності.

Результати дослідження. Практично всі проаналізовані якості обидві групи респондентів відзначили як дуже важливі в структурі професійної підготовки військовослужбовців (середня оцінка > 4 балів). Найважливішими когнітивними якостями, на думку інструкторів, є логічне мислення (4,69 ± 0,11 бала), довготривала пам'ять (4,66 ± 0,11 бала), зосередженість уваги (4,62 ± 0,13 бала), стійкість і здатність перемикає увагу (4,59 ± 0,13 бала) (табл. 1).

Таблиця 1

**Оцінювання важливості показників когнітивної сфери
для професійно-прикладної підготовки військовослужбовців**

№	Показник	Категорія	M	SE	SD	χ^2	p
1	Короткочасна пам'ять	Інструктори	4,10	0,21	1,14	3,566	0,059
		Учасники курсів	3,68	0,10	1,20		
2	Довготривала пам'ять	Інструктори	4,66	0,11	0,61	5,425	0,020
		Учасники курсів	4,28	0,07	0,83		
3	Зосередженість уваги	Інструктори	4,62	0,13	0,73	4,0265	0,045
		Учасники курсів	4,32	0,07	0,84		
4	Стійкість уваги	Інструктори	4,59	0,13	0,68	2,549	0,110
		Учасники курсів	4,32	0,07	0,85		
5	Об'єм уваги	Інструктори	4,48	0,12	0,63	1,902	0,168
		Учасники курсів	4,23	0,07	0,84		
6	Розподіл уваги	Інструктори	4,34	0,11	0,61	1,114	0,291
		Учасники курсів	4,10	0,07	0,91		
7	Переключення уваги	Інструктори	4,59	0,14	0,73	10,926	0,001
		Учасники курсів	4,01	0,07	0,93		
8	Уява	Інструктори	4,17	0,20	1,07	0,480	0,488
		Учасники курсів	4,10	0,07	0,93		
9	Логічне мислення	Інструктори	4,69	0,11	0,60	4,549	0,033
		Учасники курсів	4,34	0,07	0,87		

Учасники курсів підвищення кваліфікації вважають, що найважливішими якостями є логічне мислення (4,34 ± 0,07 бала), стійкість (4,32 ± 0,07 бала) і зосередженість уваги (4,32 ± 0,07 бала). Найнижчі оцінки серед запропонованих отримав показник «короткочасна пам'ять» (3,68 бала – учасники курсів, 4,10 бала – інструктори).

Виявлено статистично достовірні відмінності між відповідями двох груп респондентів щодо таких показників, як довготривала пам'ять (p = 0,020), зосередженість уваги (p = 0,045), переключення уваги (p = 0,001), логічне мислення (p = 0,033). Когнітивні показники пізнавальної сфери (об'єм і розподіл уваги) респонденти оцінювали в діапазоні 4,1–4,5 бала. Відповіді інструкторів та слухачів курсів стосовно об'єму уваги, уяви, розподілу уваги не відрізнялися (p > 0,05).

Дискусія. У нашому дослідженні проведено порівняння відповідей інструкторів із фізичної підготовки й спорту та слухачів курсів підвищення кваліфікації щодо важливості показників когнітивної сфери для професійної діяльності військовослужбовців. На думку опитаних, показники пам'яті, уваги, мислення та уяви є важливими для їхньої професійної діяльності. Цей результат відповідає раніше отриманим даним. У наукових працях зазначено, що виконання бойових завдань часто супроводжується значними психоемоційними та фізичними навантаженнями й безпосередньо загрожує життю та здоров'ю військових [3, 13, 14], тому вкрай важливими є концентрація зусиль і показники уваги. Фахівцями [2, 7, 9] виявлено, що під час виконання бойових завдань найбільш напруженими є короткочасна зорова та слухова пам'ять, увага, фізична працездатність, проста сенсомоторна реакція, реакція розпізнавання, складна реакція вибору.

Результати наукового пошуку підтверджують зацікавленість військовослужбовців у підвищенні когнітивних показників психофізіологічної готовності. Отримані нами дані підтверджені результатами інших фахівців [1, 2, 11] щодо важливості когнітивної сфери для військовослужбовців. На практиці навчальний процес у військово-навчальних закладах має яскраво виражену тренувальну спрямованість, виконує завдання поліпшення лише рухового потенціалу військовослужбовців. Натомість професійна працездатність залежить від показників фізичної, афективної й когнітивної

сфери. Так, за результатами кореляційного аналізу виявлено залежність рівня професійної підготовленості військовослужбовців-операторів від фізичного стану ($r = 0,58$), психоемоційного стану ($r = 0,51$), простої сенсомоторної реакції ($r = 0,44$), короткочасної (оперативної) пам'яті ($r = 0,40$), концентрації та переключення уваги ($r = 0,46$) [1]. Водночас високий рівень стійкості психофізіологічних функцій виявлено лише в 9 % курсантів, із добрим й із задовільним рівнями фізичної підготовленості – 4 %; 24 % курсантів мають високий рівень стійкості когнітивних показників, 6 % – із добрим і 4 % – із задовільним рівнями фізичної підготовленості мають середній рівень стійкості психофізіологічних функцій [10]. Загалом, низький рівень стійкості психофізіологічних функцій властивий для 25 % курсантів. Відповідно, для якісної підготовки військовослужбовців актуальною є потреба не лише поліпшення/підтримання показників функціонального та фізичного станів, але й розвитку когнітивних якостей, що в комплексі забезпечить дотримання високого рівня професійної працездатності в умовах бойової обстановки, уміле керування військовими колективами. Важливим питанням також залишається психологічна готовність військовослужбовців, що допомагає найбільш раціональним способом використовувати власні можливості, особистісні якості, уміння й навички під час виконання професійних функцій, уносити необхідні зміни у свою діяльність задля підвищення її ефективності. Тому актуальним є вивчення психологічних якостей військовослужбовців, установлення критеріїв, умов, які визначають тривалість і стійкість виявів, динаміку психологічних показників особистості.

Висновки. Експертна оцінка інструкторами з фізичної підготовки й спорту та учасниками курсів підвищення кваліфікації засвідчує важливість когнітивних показників для професійної діяльності військовослужбовців. Серед найбільш важливих для професійно-прикладної діяльності військовослужбовців – логічне мислення, довготривала пам'ять, зосередженість та стійкість уваги. Статистично достовірні відмінності ($p < 0,05$) між відповідями респондентів виявлено щодо таких показників, як довготривала пам'ять, зосередженість уваги, переключення уваги й логічне мислення.

Перспективи подальших досліджень передбачають розроблення програм, спрямованих на вдосконалення професійно-прикладної підготовки майбутніх військовослужбовців та які передбачають підвищення розумової працездатності й когнітивних функцій військовослужбовців.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

Джерела та література

1. Алещенко В., Юркова О. кількісний та якісний аналіз стану психологічної готовності військовослужбовців танкових підрозділів під час виконання бойових завдань. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. 68(4). С. 5–15. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-68-4-5-15>
2. Безверхий А. В., Корчагін М. В., Куцевол Р. В., Лисак Г. Г. Визначення комплексу інформативних показників професійної працездатності військовослужбовців операторів. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* 29–30 лист. 2017 р. / Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняхівського; за заг. ред. В. І. Свистун, О. В. Петрачкова. Київ, 2017. С. 139–140.
3. Гусак О. Д. Формування психофізичної готовності військовослужбовців аеромобільних підрозділів до професійної діяльності у процесі фізичної підготовки: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02. Львів, 2012. 20 с.
4. Кальниш В. В., Пашковський С. М., Мальцев О. В. [та ін.]. Взаємозв'язок стану здоров'я і психофізіологічних характеристик військовослужбовців. *Світ медицини та біології*. 2019. № 3 (69). С. 72–77. <https://doi.org/10.26724/2079-8334-2019-3-69-72-77>
5. Клочков В. Сучасні погляди на проблему формування психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. 67(3). С. 71–79. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-67-3-71-79>
6. Кокун О., Пішко І. Особливості динаміки психофізіологічного стану військовослужбовців впродовж шести місяців виконання завдань у районі АТО. *Сучасна медицина, фармація та психологічне здоров'я*. 2021. Вип. 1(2). С. 132–152. URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/psych-health/article/view/37>
7. Кононенко О. І. Адаптаційні особливості майбутніх військовослужбовців. *Психологія та соціальна робота*. 2019. Вип. 1 (49). С. 85–98. [https://doi.org/10.18524/2707-0409.2019.1\(49\).185768](https://doi.org/10.18524/2707-0409.2019.1(49).185768)
8. Москаленко Н. В., Откидач В. С. Формування психофізичної готовності військовослужбовців засобами спеціальної фізичної підготовки. *Науковий часопис національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні процеси фізичної культури: зб. наук. праць*. Київ, 2022. Вип. 9 (154). С. 63–67.

9. Одеров А., Романчук С., Людовик Т. [та ін.]. Удосконалення спеціальних якостей військовослужбовців засобами фізичного виховання. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2022. Вип. 26. С. 135–140. <https://doi.org/10.32626/2309-8082.2022-26.135-140>
10. Палевич С., Піддубний О., Цимбаюк Ж., Ткачук О. Вплив психологічних факторів на ефективність формування фізичної підготовленості. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2019. Вип. 1. С. 119–130.
11. Петрачков О., Ярмач О. Аналіз показників фізичного розвитку офіцерів оперативного рівня різних вікових груп. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2023. Вип. 28(2). С. 122–129. [https://doi.org/10.32626/2309-8082.2023-28\(2\).122-129](https://doi.org/10.32626/2309-8082.2023-28(2).122-129)
12. Психологічна готовність військовослужбовців Національної гвардії України до службово-бойової діяльності поза межами пункту постійної дислокації: монографія / О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора, В. І. Воробйова [та ін.]. Харків: Нац. акад. НГУ, 2016. 335 с.
13. Стасюк В. В. Екстремальні умови та їх вплив на індивідуальні особливості військовослужбовців. *Збірник наукових праць ВГІ НАОУ*. Київ, 2000. Вип. 6. С. 43–49.
14. Хміляр О. Ф. Психічна адаптація військовослужбовців до екстремальних ситуацій миротворчої місії. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12: Психологія*: зб. наук. праць. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2016. № 3 (27). 215 с.
15. Цимбал М. Р. Психологічні особливості становлення майбутнього офіцера як суб'єкта дозвільної діяльності: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Одеса, 2021. 220 с.
16. Юр'єва Н. В., Пасічник В. І. Мотиваційні ресурси стресостійкості військовослужбовців підрозділів Національної гвардії України з конвоювання, екстрадиції та охорони підсудних: монографія. Харків: Нац. акад. НГУ, 2017. 226 с.
17. Goodwin L., Wessely S., Hotopf M. [et al.]. Are common mental disorders more prevalent in the UK serving military compared to the general working population? *Psychological Medicine*. 2015. 45(9). P. 1881–1891. <https://doi.org/10.1017/S0033291714002980>
18. Muse A., Lamson A., Cobb E. The effects of spirituality, physical health, and social support on deployment stress and mental health outcomes. *Military Behavioral Health*. 2019. 7(1). С. 92–99. <https://doi.org/10.1080/21635781.2018.1490226>
19. Oderov A., Kuznetsov M., Romanchuk S. [et al.]. Analysis of the level of physical fitness of cadets of the Military College of Sergeants at the stage of primary. *Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe*. 2022. Vol. 5. No. 1. P. 93–102. <https://doi.org/10.16926/sit.2022.01.05>
20. Pavlova, I., Zikrach, D., Shvets, V. [et al.]. Profiles of academic motivation and wellbeing of physical education and sports instructors of internal affairs establishments: a person-centered approach based on self-determination theory. *Phys Act Rev*. 2022. Vol. 10. No 2. P. 1–11. <https://doi.org/10.16926/par.2022.10.16>
21. Wilson M. A., Semeniuk R. C., Brown K. N. Deployment stressors in united states air force nurses associated with the experience of moral distress. *Military Behavioral Health*. 2021. 9(3). P. 275–288. <https://doi.org/10.1080/21635781.2020.1864529>

References

1. Aleschenko, V., Yurkova, O. (2022). Kilkisnyi ta yakisnyi analiz stanu psykhologichnoi hotovnosti viiskovosluzhbovtsiv tankovykh pidrozdiliv do vykonannya boiovykh zavdan. [Quantitative and qualitative analysis of the state of psychological readiness of servicemen of tank units to perform combat tasks]. *Bulletin of the National University of Defense of Ukraine*, 68(4), 5–15. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-68-4-5-15> (in Ukraine).
2. Bezverkhy, A. V., Korchagin, M. V., Kutsevol, R. V., Lysak, G. G. (2017). Vyznachennia kompleksu informatyvnykh pokaznykiv profesiinoi pratsezdatsnosti viiskovosluzhbovtsiv operatoriv. [Determination of a set of informative indicators of professional performance of servicemen operators]. *Modern trends and prospects for the development of physical training and sports of the Armed Forces of Ukraine, law enforcement agencies, rescue and other special services on the path of Euro-Atlantic integration of Ukraine*: mater. international scientific and practical conf., November 29–30, 2017. National University of Defense of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky; in general ed. V. I. Svistun, O. V. Petrachkova, Kyiv, 139–140 (in Ukraine).
3. Husak, O. D. (2012). Formuvannia psykhofizychnoi hotovnosti viiskovosluzhbovtsiv aeromobilnykh pidrozdiliv do profesiinoi diialnosti u protsesi fizychnoi pidhotovky. [Formation of psychophysical readiness of servicemen of airmobile units for professional activities in the process of physical training]: abstract of the dissertation for the sciences degree of cand. sciences in phys. education and sports: 24.00.02 Lviv State University of Physical Culture. Lviv, 20 p. (in Ukraine).

4. Kalnysh, V. V., Pashkovskiy, S. M., Maltsev, O. V. at all. (2019). Vzaimozv'язok stanu zdorovia i psykhofiziologichnykh kharakterystyk viiskovosluzhbovtiv. [The relationship between the state of health and psychophysiological characteristics of military personnel]. *The world of medicine and biology*, 3(69), 72–77. <https://doi.org/10.26724/2079-8334-2019-3-69-72-77> (in Ukraine).
5. Klochkov, V. (2022). Suchasni pohliady na problemu formuvannya psykhologichnoi stiiikosti viiskovosluzhbovtiv v umovakh boiovykh dii. [Modern views on the problem of formation of psychological stability of military personnel in the conditions of hostilities]. *Bulletin of the National University of Defense of Ukraine*, 67(3), 71–79. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-67-3-71-79> (in Ukraine).
6. Kokun, O., Pishko, I. (2021). Osoblyvosti dynamiky psykhofiziologichnoho stanu viiskovosluzhbovtiv vprodovzh shesty misiatsiv vykonannya zavdan u raioni ATO. [Peculiarities of the dynamics of the psychophysiological state of servicemen during six months of performing tasks in the ATO area]. *Modern medicine, pharmacy and psychological health*, 1(2), 132–152. URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/psych-health/article/view/37> (in Ukraine).
7. Kononenko, O. I. (2019). Adaptatsiini osoblyvosti maibutnykh viiskovosluzhbovtiv. [Adaptive features of future military personnel]. *Psychology and social work*, 1(49), 85–98. [https://doi.org/10.18524/2707-0409.2019.1\(49\).185768](https://doi.org/10.18524/2707-0409.2019.1(49).185768) (in Ukraine).
8. Moskalenko, N. V., Otkidach, V. S. (2022). Formuvannya psykhofizychnoi hotovnosti viiskovosluzhbovtiv zasobamy spetsialnoi fizychnoi pidhotovky. [Formation of psychophysical readiness of military personnel by means of special physical training]. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanova. Series 15: Scientific and pedagogical processes of physical culture: coll. scientific works*. Kyiv, 9(154), 63–67 (in Ukraine).
9. Oderov, A., Romanchuk, S., Ludovyk, T. at all. (2022). Udoskonalennia spetsialnykh yakosteï viiskovosluzhbovtiv zasobamy fizychnoho vykhovannya. [Improvement of special qualities of military personnel by means of physical education]. *Bulletin of the Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohienko. Physical education, sports and human health*, 26, 135–140. <https://doi.org/10.32626/2309-8082.2022-26.135-140> (in Ukraine).
10. Palevych, S., Piddubnyi, O., Tsymbayuk, Zh., Tkachuk, O. (2019). Vplyv psykhologichnykh faktoriv na efektyvnist formuvannya fizychnoi pidhotovlenosti. [The influence of psychological factors on the effectiveness of the formation of physical fitness]. *Sports Bulletin of the Dnieper Region*, 1, 119–130 (in Ukraine).
11. Petrachkov, O., Yarmak, O. (2023). Analiz pokaznykiv fizychnoho rozvytku ofitseriv operatyvnoho rivnia riznykh vikovykh hrup. [Analysis of indicators of physical development of operational level officers of different age groups]. *Bulletin of the Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohienko. Physical education, sport and human health*, 28(2), 122–129. [https://doi.org/10.32626/2309-8082.2023-28\(2\).122-129](https://doi.org/10.32626/2309-8082.2023-28(2).122-129) (in Ukraine).
12. Psykhologichna hotovnist viiskovosluzhbovtiv Natsionalnoi hvardii Ukrainy do sluzhbovo-boiovoi diialnosti poza mezhamy punktu postiinoi dyslokatsii. [Psychological readiness of servicemen of the National Guard of Ukraine for service-combat activities outside the permanent deployment point] / O. S. Kolesnichenko, Y. V. Matsegora, V. I. Vorobyova and others; National Acad. NSU, 2016. Kharkiv, 335 p. (in Ukraine).
13. Stasiuk, V. V. (2000). Ekstremalni umovy ta yikh vplyv na indyvidualni osoblyvosti viiskovosluzhbovtiv. [Extreme conditions and their influence on the individual characteristics of military personnel]. *Coll. of science Ave. VGI NAOU*. Kyiv, 6, 43–49 (in Ukraine).
14. Khmylyar, O. F. (2016). Psykhichna adaptatsiia viiskovosluzhbovtiv do ekstremalnykh sytuatsii myrotvorchoi misii. [Mental adaptation of military personnel to extreme situations of a peacekeeping mission]. *Scientific journal of the NPU named after M. P. Drahomanova. Series 12. Psychology: Collection. of science works*. Kyiv: NPU named after M. P. Drahomanova, 3 (27), 215 p. (in Ukraine).
15. Tsymbal, M. R. (2021). Psykhologichni osoblyvosti stanovlennia maibutnoho ofitsera yak subiekta dozvilevoi diialnosti. [Psychological features of the formation of the future officer as a subject of permission activity]: diss. ... candidate psycho. Sciences: 19.00.07. Odesa, 220 p. (in Ukraine).
16. Yuryeva, N. V., Pasichnyk, V. I. (2017). Motyvatsiini resursy stresostiikosti viiskovosluzhbovtiv pidrozdiliv Natsionalnoi hvardii Ukrainy z konvoiuвання, ekstradytsii ta okhorony pidsudnykh. [Motivational resources of stress resistance of servicemen of the units of the National Guard of Ukraine for convoying, extradition and protection of defendants]. National Academy, Kharkiv, 226 p. (in Ukraine).
17. Goodwin, L., Wessely, S., Hotopf, M., Jones, M., Greenberg, N., Rona, R., Fear N. (2015). Are common mental disorders more prevalent in the UK serving military compared to the general working population? *Psychological Medicine*, 45(9), 1881–1891. <https://doi.org/10.1017/S0033291714002980> (in USA).
18. Muse, A., Lamson, A., Cobb, E. (2019). The effects of spirituality, physical health, and social support on deployment stress and mental health outcomes. *Military Behavioral Health*, 7(1), 92–99. <https://doi.org/10.1080/21635781.2018.1490226> (in England).

19. Oderov, A., Kuznetsov, M., Romanchuk, S., Pohrebniak, D., Indyka, S., Bielikova N. (2022). Analysis of the level of physical fitness of cadets of the Military College of Sergeants at the stage of primary. *Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe*, 5(1), 93–102. <https://doi.org/10.16926/sit.2022.01.05> (in Poland).
20. Pavlova, I., Zikrach, D., Shvets, V., Petrytsa, P., Ortenburger, D., Langfort, J. (2022). Profiles of academic motivation and wellbeing of physical education and sports instructors of internal affairs establishments: a person-centered approach based on self-determination theory. *Phys Act Rev*, 10(2), 1–11. <https://doi.org/10.16926/par.2022.10.16> (in Poland).
21. Wilson, M. A., Semeniuk, R. C., Brown, K. N. (2021). Deployment stressors in united states air force nurses associated with the experience of moral distress. *Military Behavioral Health*, 9(3), 275–288. <https://doi.org/10.1080/21635781.2020.1864529> (in England).

Стаття надійшла до редакції 11.09.2023 р.